

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Statele Unite au reprezentat una dintre marile destinații ale lumii, într-un proces cunoscut drept „cea mai amplă migrațiune internațională pentru muncă din istoria lumii”¹. Industrializarea rapidă și diversitatea slujbelor, emergența noilor orașe, progresele majore în termeni de transport, dar și capacitatea de a absorbi rapid un număr mare de imigranți au contribuit la faima Americii². Deplasarea a mai mult de 30 de milioane de europeni către această destinație a urmat un model sinusoidal, atingând apogeul în trei perioade majore: anii 1850, anii 1880 și înaintea Primul Război Mondial³. După 1880, imigranții din sudul și estul Europei i-au depășit numeric pe cei occidentali. O dată cu adoptarea Legii imigrației din 1924 care a impus cote de acces în funcție de țara de proveniență, dar și a crizei economice din anii '30, numărul acestora a scăzut într-o manieră considerabilă.

Printre emigranții interesați să profite de ofertele de muncă pe care le oferea America în acea perioadă s-a aflat și o parte a locuitorilor satului Șona – șonerii –, din jud. Făgăraș (actualmente jud. Brașov). Emigrația șonerilor a fost temporară, preponderent masculină, tânără, îndreptată către munci de tip industrial (în construcția de mașini, minerit, prelucrarea lemnului etc.), remunerate consistent, dar cu un grad ridicat de solicitare fizică.⁴ Accesând baze de date accesibile online, de pildă Ellis Island Passenger List – Ellis Island, New York, reprezentând principala poartă de intrare a imigranților la vremea respectivă –, putem reconstitui nominal grupul șonerilor care au pătruns pe teritoriul Statelor Unite⁵.

Două inițiative culturale ale Asociației Artep, finanțate de Administrația Fondului Cultural Național și-au concentrat atenția asupra memorializării fenomenului emigrației șonerilor în America. Prima, desfășurată în 2022 sub numele „Șona, memoria unui loc”, s-a dedicat parțial acestui aspect, prin identificarea și colectarea din sat, printre altele, a documentelor și obiectelor care trimit la episodul emigrării. A doua, „Șonerii în America”, realizată în 2023, a presupus o analiză mai amplă și mai nuanțată a procesului de imigrare, printr-o vizită de documentare în Statele Unite la câteva instituții reprezentative deținătoare de arhive – documente, fotografii, cărți și reviste relevante.

Câteva instituții deținătoare de arhive din America

La Muzeul Național al Imigrației Ellis Island, este accesibilă arhiva expoziției muzeului. Utilitatea ei derivă din caracterul de agregator de informații. Prin acces la sală, pot fi consultate cutii cu reproduceri de imagini și documente pe care cercetătorii muzeului le-au avut în vedere pentru realizarea expoziției permanente, deschise în 1990. Toate elementele din arhivă conțin referiri directe la instituții din Statele Unite și Europa de unde au fost preluate. Asemenea

¹ M. Wilkinson, 'European Migration to the United States: An Econometric Analysis of Aggregate Labor Supply and Demand', *The Review of Economics and Statistics*, no. 52 (1970): 272.

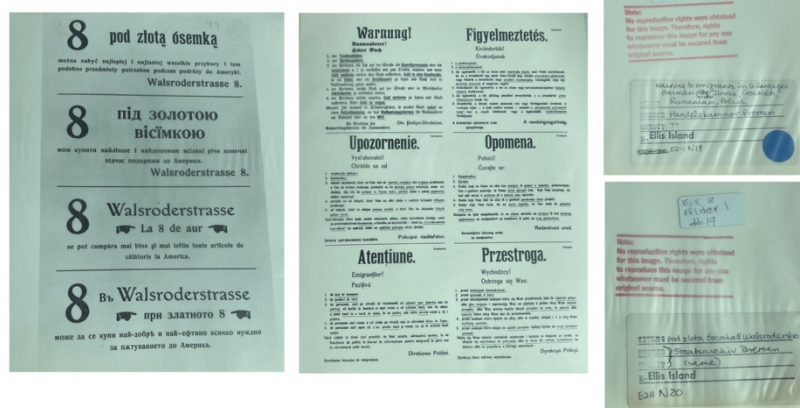
² J.D. Gould, 'European Inter-Continental Emigration 1815-1914: Patterns and Causes', *The Journal of European Economic History*, no. 8 (1979): 605-619; G. Gozzini, 'The Global System of International Migrations, 1900 and 2000: A Comparative Approach', *Journal of Global History*, no. 1 (2006): 321-325.

³ D. Baines, *Emigration from Europe, 1815-1930* (Hampshire: Macmillan, 1991): 7-8.

⁴ Pentru informații suplimentare despre profilul emigrantului șoner în America, a se vedea D. Mărgărit, 'Șona-New York-Șona. Povestea emigrării dintr-un sat din Făgăraș', *Transilvania*, no. 9 (2022): 58-69.

⁵ *Ibidem*.

mențiuni sunt esențiale pentru a putea merge pe urmele documentelor până la sursa lor originală (Figura 1) (dacă instituții ce găzduiesc arhive mai există încă; sunt și situații de desființare sau restructurare a unora dintre ele, între timp). Asociat numelui insulei este și

Figură 1. Colaj de anunțuri în diverse limbi, inclusiv română, transmise pasagerilor care se îmbarcau în portul Bremen pentru America. Arhiva Muzeului Ellis Island, Cutia 8, Dosar 1, E211 Passage to America, Photographs. Not Selected (N1-N30)

situl web care adăpostește o bază de date exhaustivă cu persoanele care au intrat prin Ellis Island până în 1954, când a fost închisă de oficialitățile americane.

Biblioteca Publică din New York oferă acces, în sală, la cărți de memorialistică a imigrației românești (Mircea Vasiliu, Peter Neagoe, E.C. Teodorescu, Vladimir Wertsman, Titus Podea), dar și reviste din epocă

editate de diaspora românească, printre care *The New Pioneer* (numerele apărute în perioada 1942-1948). De asemenea, la aceeași bibliotecă se găsește și lucrarea lui Ralph D. Cole și W.C. Howells, *The Thirty-Seventh Division in the World War 1917-1918*, apărută în 1926. Publicația conține cea mai completă descriere a Diviziei 37 a armatei americane, incluzând informații despre Bateria de mortiere 112 (112th Trench Mortar Battery), compusă în totalitate din români transilvăneni.⁶ Pe microfilm, se află și o scurtă monografie a aceleiași divizii, *The Thirty Seventh' Bit in the World's War of 1914-1918. A Brief Story*⁷ (Figura 2), care surprinde aspecte interesante despre campaniile din Franța și Belgia. În schimbul participării în armata americană în campaniile din Europa din timpul războiului, soldații români au avut posibilitatea solicitării naturalizării. În completare, cartea lui Titus Podea, *Transylvania*, apărută în 1936, oferă informații utile, inclusiv câteva fotografii ale voluntarilor români din Youngstown, Ohio și din cadrul procesiunii de depunere a jurământului⁸. Nu în ultimul rând, expoziția Muzeului orașului New York aduce în atenție o perspectivă amplă despre fenomenul imigrării, cu date statistice edificatoare care evidențiază impactul său urbanistic, economic și cultural în epocă.

Procesul de documentare al imigrației românești ar fi fost incomplet în lipsa unei vizite de cercetare la Washington, mai precis la două instituții-cheie, anume Biblioteca Congresului (Library of Congress) și Arhivele Naționale (National Archives-NARA). Ambele au cataloage online, de unde pot fi descărcate documente și fotografii, la rezoluții foarte bune. Cu toate acestea, arhiva lor este parțial digitalizată, ceea ce face prezența în sala de lectură o condiție necesară. Astfel, la Biblioteca Congresului, am identificat o colecție impresionantă de fotografii ale vaselor care asigurau transportul imigranților din Europa în America, dar și ale vieții echipajelor lor. Cât privește complexitatea birocratică a gestionării miilor de imigranți

⁶ R.D. Cole și W.C. Howells, *The Thirty-Seventh Division in the World War 1917-1918* (Ohio: Columbus, 1926): 391-400.

⁷ *The Thirty Seventh' Bit in the World's War of 1914-1918. A Brief Story* (Paris: Imprimerie de J. Dumoulin, 1921).

⁸ T. Podea, *Transylvania* (Bucarest, 1936): 113-125. În plus, în fototeca Muzeului Național de Istorie a României, număr de catalog I26237, se află o fotografie cu legendă, în care sunt menționați Ioan Drăghiciu și Emilian Novac din Șona.

ajunși zilnic în America, aceasta poate fi descifrată și analizată prin cercetarea Arhivelor Naționale. Acolo se află întreaga arhivă, cuprinzând mii de pagini, pe care diverse instituții ale statului american le-a redactat în legătură directă cu procesul de imigrație. Rapoarte ale administrației Ellis Island, situația pe luni și ani a intrării vaselor cu imigranți în port, datele înregistrării, carantinării și selecției pasagerilor, studii realizate cu scopul de a determina motivele emigrării din anumite țări ale Europei, pliante de promovare ale companiilor transportatoare și multe altele sunt găzduite în sediul din Washington al NARA (NARA 1⁹). Volumul de documente este masiv și parcurgerea lor este anevoioasă, în lipsa unor inventare exhaustive. Informații de detaliu pot fi găsite doar prin parcurgerea documentelor dosar cu dosar.

Figură 2. Coperta cărții *The Thirty-Seventh's Bit*, reproducere de pe microfilm, New York Public Library

Călătoria ca rit de trecere

Scurta trecere în revistă a instituțiilor cu arhive pe care le-am consultat în Statele Unite este necesară deoarece, prin proces de cumulare și nuanțare, a ieșit la suprafață o idee nu tocmai evidentă la prima vedere, anume călătoria anevoioasă pe care erau obligați să o parcurgă toți cei a căror destinație era America. Distanțe pe care azi le acoperim în câteva ore, acum mai bine de o sută de ani erau străbătute în zile și săptămâni. Unui țăran din satul Șona, județul Făgăraș, care pleca la muncă în Youngstown, în anul de grație 1910, drumul de la ieșirea pe poarta casei până la destinația finală era presărat de aventuri și povești dintre cele mai insolite care se puteau întinde uneori pe durata unor luni întregi. Din acest motiv, călătoria ca atare, ca de altfel, însuși procesul de migrație, reprezintă, în fond, un rit de trecere.

În celebra sa *Rituri de trecere*, Arnold van Gennep afirmă că trecerea presupune deplasarea fizică sau simbolică a unui individ din sfera unui grup în sfera altuia. Într-o manieră similară, emigrantul își părăsește căminul, familia, satul natal, pentru a ajunge, în cele din urmă, într-o lume complet nouă, la care va fi constrâns să se adapteze, cu care va fi nevoit să coabiteze. Trecerea implică traversarea a trei faze distincte, cărora le corespund rituri specifice: de separare, de prag (sau liminare) și de agregare¹⁰. Într-o manieră similară, emigrantul traversează cele trei faze ale trecerii prin separarea de locul de baștină, parcurgerea unei etape de tranziție căreia îi corespunde călătoria propriu-zisă și, în cele din urmă, agregarea într-un context nou ce presupune redefinirea parametrilor propriei existențe (statut de imigrant, eventual naturalizat ulterior, care muncește la oraș, într-un context cultural, lingvistic, politic complet nou).

În cercetarea din arhivele americane, mi-am dat seama că literatura memorialistică și științifică acoperă într-o manieră extrem de generoasă aspecte pe care le-am încadra în categoria etapelor separării și agregării. În același timp, rămâne dificilă înțelegerea proceselor și mecanismelor care definesc ceea ce am putea numi etapa liminară a migrației. Aceasta ar corespunde procesului de deplasare cu trenul până într-unul dintre marile porturi ale Europei Occidentale, apoi o călătorie lungă cu vaporul până la Ellis Island, alte câteva zile de inspecție și carantinare pe insulă și rămânerea în New York sau plecarea cu trenul, mai departe, către

⁹ Arhivele Naționale au un al doilea sediu la College Park, Maryland, unde pot fi citite dosare ce conțin informații despre politica decizională a administrației federale americane referitoare la imigrație.

¹⁰ A. Van Gennep, *Riturile de trecere*, traducere de L. Berdan și N. Vasilescu (Iași: Polirom, 1996): 99.

destinația finală. Despre acest proces amplu și uneori anevoios pe care îl presupunea călătoria deținem puține informații la ora actuală. Acest fapt se datorează unui cumul de factori, dintre care relevanți sunt cel puțin doi: a) memorialistica de călătorie documentează pe scurt această etapă, ca o consecință a instalării uitării; b) memoriile, jurnalele, dar și studiile științifice își îndreaptă atenția către etape mai bogate și mai lungi, precum cea premergătoare și cea care o succede. Călătoria propriu-zisă către America avea, totuși, o durată mult mai scurtă raportat la experiența emigrației, în ansamblu.

Din analiza biografiilor șonerilor plecați în America în perioada 1895-1929, știm că porturile din care se îmbarcau către America erau, de regulă, Bremen, Hamburg, Le Havre sau Southampton. Uneori, pasagerii erau nevoiți să aștepte câteva zile până când vasele ridicau ancora. Un inspector trimis de biroul american de imigrație în Europa relatează, în 1906-1907 – în plin vârf al valului de imigranți –, un amplu raport al condițiilor improprii de cazare a călătorilor în perioadele aglomerate.¹¹

De asemenea, unii călători primeau din partea companiilor cu care urmau să călătorească materiale informative ce conțineau sfaturi utile care să-i ferească de abuzuri sau șarlatanii. De exemplu, compania Cunard Hungarian-American Line a redactat, în 1905, un material de informare adresat emigranților maghiari ce plecau din Fiume, prin care erau sfătuiți să-și declare sosirea la consulatul din New York, le erau aduse la cunoștință limitele de greutate ale bagajelor, condițiile de călătorie, modalitatea de achiziționare a билетelor de tren în America, cote de schimb valutar etc.¹² Sunt mari șanse ca și șonerii plecați pe această rută să le fi citit. Mai mult, este la fel de plauzibil că și alte companii distribuiau materiale similare propriilor pasageri.

Figură 3 Library of Congress, LM337, lot 9502, The S.S. Olympic.

KAISER WILHELM DER GROSSE					
1912		1913		1914	
Mar 28	4046	Apr 16	4635	Mar 26	5213
May 1	4104	May 14	4698	Apr 23	5213
May 29	4152	Jun 12	4759	May 21	5311
Jun 28	4200	Jul 9	4816	Jun 18	5350
Jul 28	4233	Aug 6	4867	Jul 16	5381
Aug 28	4288	Sep 10	4938		
Sep 25	4347	Oct 9	4996		
Oct 23	4399	Nov 6	5049		
Nov 20	4447				

Figură 4 NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Selected Vessel Arrivals and Departures, new York, NY, 1897-1976. Arrivals, 1897-1924 (G to M), Box 9, Entry 766

De acolo, vase care operau curse regulate – Chemnitz, Friedrich der Grosse, Pannonia, Carmania, Olympic (figura 3), Leviathan etc. – aveau să-i ducă în țara zgârie-norilor. De pildă, Moise Călin și Ion Capătă părăsesc orașul Bremen la bordul vasului Kaiser Wilhelm der Grosse și ajung pe Ellis Island pe 26 martie 1914 (Figura 4). Din evidența administrativă văzută la NARA, am putut afla faptul că cei doi au călătorit alături de alți 5211 pasageri. Printr-un proces similar, am putut identifica toate vasele cu care s-au deplasat și alți șoneri, de-a lungul timpului.

¹¹ NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 51411/051 to 51411/054, Box 36, p. 29.

¹² NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 52011/000 A to 52030/000 Part II, Box 376, Cunard Hungarian-American Line. Fiume-New York. Worth knowing for emigrants destined to America.

Analizând listele pasagerilor plecați din Șona, se pot observa situații precum cea din 6 aprilie 1906, când nouă șoneri ajung la Ellis Island la bordul vasului Chemnitz. Câteva luni mai târziu, pe 14 ianuarie 1907, alți șase șoneri, ajung în America la bordul aceluiași vas. Situația se multiplică și pe 21 decembrie 1912, când soneri ajung cu vasul President Lincoln, pe 4 iunie 1913, cu vasul Cleveland (reprezentat în Figura 5), și 17 aprilie 1914, cu Rochambeau. Listele

Figură 5 Library of Congress, lot 3191, Album of Miscellaneous Illustrative Material Concerning Ships, Vasele Detroit și Cleveland - în trecere, noaptea

de pasageri din Șona confirmă două ipoteze referitoare la emigrația românească: a) reprezintă un fenomen de grup în care sunt angrenați rude și prieteni apropiați; b) este predominant masculină. Totuși, în rândul șonerilor călători sunt menționate și câteva prezențe feminine sporadice, deseori soții sau surori ale celor deja plecați. Slaba reprezentare a femeilor în rândul emigranților atestă lipsa de mobilitate a femeilor, nevoite să rămână acasă, în așteptarea soțului, cu grija gospodăriei și a familiei. Totuși, faptul că femeile

lipsesc într-o mare măsură din listele de pasageri reflectă caracterul refractar al societăților față de ideea autonomiei și libertății de circulație a femeilor, în ciuda progreselor economice și avansului tehnologic. De altfel, eseul Femeile Imigrante din 1911 al lui J.M. Campbell¹³, pe care l-am lecturat la Biblioteca Congresului, constituie o pledoarie pentru egalitatea în drepturi a femeilor și bărbaților, dar și un strigăt de ajutor pentru condiții de trai rezonabile, servicii sociale eficiente în ajutorul femeilor și familiilor lor și protecție la locul de muncă. Lipsa de educație, necunoașterea limbii engleze, dar și particularitățile tipului de muncă prestat (preponderent activități de curățenie și îngrijire domestice) le expuneau deseori posibilității exploatării.

Fără îndoială, unii dintre actorii care s-au bucurat de succes în urma fluxului mare de emigranți de pe ambele maluri ale Atlanticului au fost companiile navale. Din informațiile reținute de Serviciul de Imigrație și Naturalizare, vasele care ajungeau pe coasta americană transportau între 4000 și 7000 de pasageri. Succesul lor comercial se datora într-o bună măsură și campaniilor publicitare. Acestea distribuiau diferite materiale, de la pliante promoționale cu informații detaliate și fotografii până la fluturași de mici dimensiuni (Figura 7), propunând o ofertă diversificată, în acord cu bugetul călătorilor. Cu toate că cele mai atrăgătoare estetic erau cele care ilustrau opulența dotărilor de la clasa 1, cele mai multe bilete erau vândute la clasa a III-a.

Figură 6 New York Public Library, Raffius 104PH714, R.I. Nesmith and Associates, Romanian Women

¹³ J.M. Campbell, *Immigrant Women* (New York and New Jersey Committee, 1911).

Navele încărcate cu pasageri ajungeau pe Ellis Island, ceea ce nu echivala automat cu primirea acceptului de a rămâne pe teritoriul american. Fiecare persoană era trecută printr-un proces minuțios de analiză, perfecționat de-a lungul timpului de administrația americană pentru a asigura gestiunea eficientă a numărului mare de străini. Existau 13 subunități în centrul de primire al emigranților de pe Ellis Island, care trebuiau să asigure funcționarea sa permanentă¹⁴. Pentru ilustrare, merită enumerată lista lor completă: Executive Division, Boarding Division, Medical Division, Registry Division, Discharging Division, Special Inquiry Division, Departing Division, Information Division, Statistical Division, Engineer's Division, Laborers' Division, Night Division, Marine Division. În rândul complexului aparat administrativ de pe Ellis Island, figurau și angajați etnici români. În articolul din *The New Pioneer*, preotul Vasile Hațegan îi menționează pe John Caba, ca inspector, ulterior, director al Biroului pentru Investigații Speciale la Ellis Island și pe Pandely Talabac în postul de interpret, în perioada 1910-1920.¹⁵ Cel mai probabil șoneriei care au ajuns acolo în perioada respectivă trebuie să fi beneficiat de serviciile de interpretariat al domnului Talabac.

Arhivele digitalizate de la Ellis Island, Biblioteca Publică din New York, Biblioteca Congresului și Arhivele Naționale abundă de reprezentări vizuale de o calitate excelentă ale centrului de gestiune a imigranților de pe Ellis Island. Dincolo de încărcătura poetică, imaginile reușesc să surprindă privirea atentă, minuțioasă și iscoditoare în procesul de selecție al pasagerilor. Noii sosiți erau identificați, inspectați din punct de vedere medical și carantinați. În perioadele aglomerate, așteptarea acceptului de a intra în America dura câteva zile, uneori săptămâni. În acest timp, nu aveau voie să părăsească teritoriul insulei și erau obligați să respecte regulile de organizare ale Ellis Island. O simplă abatere le putea periclita acceptarea de către autoritățile americane.

Unii dintre imigranți ajungeau slăbiți și/sau bolnavi, ceea ce determina, în consecință, refuzul admiterii lor. Cu cât navele ajungeau în America mai aglomerate, cu atât șansele contagiunii cu boli infecțioase erau mai mari. Pentru că unii călători nu ajungeau cu bani la destinație, soarta îngrijirii și repatrierii lor, dacă erau declarați inapți, revenea autorităților americane. Starea de sănătate fragilă a imigranților și, implicit, costurile gestionării lor au fost motivele pentru care statul american a dat în judecată anumite companii de transport naval, solicitând despăgubiri.¹⁶

În timpul marilor valuri de imigranți, când personalul de la Ellis Island era excedat de responsabilități, un rol semnificativ a fost jucat de comitetul de femei al Crucii Roșii Americane. Dat fiind caracterul voluntar al activității umanitare al asociației, acestea s-au ocupat de străngeri de fonduri, dar și de oferirea unei băuturi calde sau unei gustări mai ales proaspăt-

F. Missler, Bremen			
Mersul vaporilor.			
Din Bremen la Baltimore		Din Bremen la Galveston	
Plecarea zil.		Numele și plecarea vaporilor.	
Nume vaporilor.			
Berka	Sept. 1	Wolnar	Decem. 1
Hannover	6	Karlsruhe	11
Stuttgart	20	Stettin	18
		Hannover	25
Hannover		Osnyr	8
		Frankfurt	15
		Stralin	20
		Hannover	25
Prețul în classa III: 166 corone.		Prețul în classa III: 178 corone.	
<p>Cine voinse a face călătoria în America prin Bremen, ale să nu să face îndreptul în dreapta și călătorească prin alte părți și să oare în Odersberg bileta de tren, numai directă până în Bremen.</p>		<p>Fie care om care voinse a face călătoria în America sau trimite 20 corone avansa pentru asigurarea locului în vapor apoi trimite în să bileta de vapor apoi și fașșoi la el cunoscut când să pleca de a case, cum să călătorească până în Bremen și de care vapor să face călătoria comoda și fără împedare în America. Avansul plătește situa la fie care deplin înnapoi.</p>	

Figură 7 NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 52320/041 to 52320/047, Box 491

¹⁴ NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 52320/050 to 52332/001, Box 492, Rules for the United States Immigrant Station at Ellis Island, April 1, 1904.

¹⁵ V. Hațegan, 'The Romanians of New York City', *The New Pioneer*, vol. 3, no. 2 (1945): 28.

¹⁶ NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 51831/148 to 51831/148 G, Box 245, United States Circuit Court of Appeals for the Second District. *United States of America vs. Holland-America Line*.

sosiților fără posibilități materiale. Edificatoare în acest sens este fotografia identificată în arhiva Bibliotecii Congresului, ce immortalizează momentul întâmpinării unui cuplu de imigranți de către două voluntare ale Crucii Roșii.

Un aspect inedit pe care îl remarcă unele rapoarte și statistici ale ofițerilor de pe Ellis Island este disproporția dintre numărul pasagerilor declarați oficial de companiile de transport și cei prezenți la fața locului. Aceia identificați că ar fi circulat și pătruns clandestin pe teritoriul american urmau să fie deportați.¹⁷ Într-o evidență statistică emisă pe 2 august 1921, la bordul vasului Carmania,

etnicii români deportați sunt, din punct de vedere numeric, neglijabili (doar 2), comparativ cu cei din Marea Britanie (472), Polonia (159) sau Ungaria (153)¹⁸. Pentru o analiză echilibrată, este totuși necesar să corelăm numărul persoanelor deportate cu masa totală a emigranților dintr-un stat.

De îndată ce obțineau acceptul din partea autorităților, imigranții primeau un carton/biletul de tren pe care erau obligați să îl poartă în piept până la momentul părăsirii insulei (ca în fotografia din Figura 8). Aceasta reprezenta, în cele din urmă, garanția formală că își pot continua călătoria pe teritoriul american.

Figură 9 New York Public Library, Passed and waiting to be taken out of Ellis Island

Figură 8 Library of Congress, LC-USZ62-55809, American Red cross Women Giving Food and Drinks to Newly-Arrived Immigrants

Concluzii

Documentarea realizată în Statele Unite, în patru instituții importante deținătoare de arhive – Muzeul Ellis Island, Biblioteca Națională din New York, Biblioteca Congresului și Arhivele Naționale – oferă informații esențiale pentru înțelegerea fenomenului migrației la începutul secolului al XX-lea. Miza cercetării de față constă în evidențierea trăsăturilor procesului de călătorie a emigranților din Europa către America, ca etapă de liminaritate a trecerii și, deci, transformării emigranților. Dificultățile asociate experienței călătoriei, de la prețul biletului, la condițiile de trai pe vase și, ulterior, rigoarea procesului de selecție pe Ellis Island sunt momente pe care le-au traversat mulți imigranți și, de ce nu, poate chiar cei plecați din Șona.

¹⁷ NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 53240/000D to 53240/028, Box 1255, 48919.

¹⁸ NARA, RG85 Records of the Immigration and Naturalization Service, Subject and Policy Files, 1893-1957, 55099/8, Box 4375.